

*Joanna Długosz-Jóźwiak**

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Polska

e-mail: jdlugosz@amu.edu.pl

ORCID: 0000-0001-6124-7785

*Sebastian Mayr***

Paris Lodron University, Salzburg, Austria

e-mail: sebastian.mayr@plus.ac.at

ORCID: 0000-0001-7935-3551

**GRANICE KRYMINALIZACJI POMOCY DO
SAMOBÓJSTWA – UWAGI NA TLE ORZECZENIA
AUSTRIACKIEGO TRYBUNAŁU KONSTYTUCYJNEGO
Z 11 GRUDNIA 2020 R. (SYGN. G 139/2019-71)**

**LIMITS OF THE CRIMINALISATION OF ASSISTED SUICIDE –
REMARKS REGARDING THE FINDING OF THE AUSTRIAN
CONSTITUTIONAL COURT OF 11 DECEMBER 2020
(REF. G 139/2019-71)**

Abstract

The article deals with the issue of limits of the criminalisation of assisted suicide. The reason for addressing this issue is the finding of the Austrian Constitutional Court

* Prof. UAM dr hab.

** Adiunkt (*Univ.-Ass.*).

on 11 December 2020 (ref. G 139/2019-71), in which the Austrian criminal provision penalising assisting another person to commit suicide (Section 78 of the Austrian Criminal Code) was unexpectedly declared unconstitutional.

The Court not only confirmed that everyone's right to autonomous and independent decision-making in matters of personal life includes the decision as to the time and manner of a dignified death, but also decided whether an individual's right to self-determination includes obtaining the assistance of another person to undertake a suicidal act. The resolution of this issue is of universal significance – including for the Polish legal order, in which assisted suicide is currently penalised without exception.

The aim of the paper is not only to provide an overview of the grounds for the finding and explain the limits of criminal liability under the revised Section 78 of the Austrian Criminal Code, but in particular to resolve the question of the admissibility and legitimacy of decriminalising assistance to suicide to the extent adopted in Austrian law, which may also provide some inspiration for the Polish legislator.

The study uses a formal-dogmatic method of research, which is determined by its subject. In the final conclusions it was indicated that the Austrian legislator cautiously liberalized the prohibition of assisted suicide, which, however, is not without some controversy.

KEYWORDS

assisted suicide, criminalisation, right to self-determination, individual autonomy, unconstitutionality, protection of life

SŁOWA KLUCZOWE

pomoc do samobójstwa, kryminalizacja, prawo do samostanowienia, autonomia jednostki, niekonstytucyjność, ochrona życia

I. WPROWADZENIE

Po życiu następuje śmierć. Nie zawsze wydarza się to nagle, lecz często w następstwie długotrwałej i ciężkiej choroby okupionej poważnym cierpieniem. I tak, jak z perspektywy konstytucyjnych wolności i praw człowieka nie budzi wątpliwości, że każdy ma prawo do godnego życia oraz do dokonywania autonomicznych życiowych wyborów (prawo do samostanowienia), to wątpliwości można sformułować odnośnie do tego, czy prawa te obejmują również proces umierania, rozumiany jako „ostatni etap życia”.

Zagadnienie to aktualizuje się, rzecz jasna, przede wszystkim na gruncie prawa konstytucyjnego, ale pozostaje nieobojętne również dla problematyki granic karnoprawnej ochrony życia ludzkiego oraz wolności od wywierania wpływu na sposób dysponowania własnym życiem¹. Kontekst karnoprawny determinuje zwłaszcza pytanie o dopuszczalność i zasadność depenalizacji niektórych przejawów pomocy do samobójstwa (wspomagane samobójstwo)². W polskim systemie prawnym zachowanie kwalifikowane jako pomoc do samobójstwa jest bowiem *de lege lata* penalizowane bezwyjątkowo (por. zwłaszcza art. 151 ustawy z dnia 4 czerwca 1997 r. – Kodeks karny³), co w doktrynie prawa karnego bywa niekiedy postrzegane krytycznie, zwłaszcza w kontekście tzw. lekarskiej pomocy do samobójstwa⁴. Wyrywkowa krytyka obowiązującej regulacji jednak nie tylko nie doprowadziła dotąd do zmian legislacyjnych, ale także wydaje się nie wywoływać pogłębionej dyskusji.

Inspiracji do refleksji na tym polu dostarcza proces, jaki miał miejsce w ostatnim czasie w prawodawstwie austriackim i został zapoczątkowany orzeczeniem austriackiego Trybunału Konstytucyjnego z dnia 11 grudnia 2020 r., G 139/2019-71⁵. W judykacie tym austriacki sąd konstytucyjny nie tylko potwierdził bowiem, że prawo każdego człowieka do autonomicznego i samodzielnego decydowania o sprawach dotyczących życia osobistego obejmuje także – przy spełnieniu określonych warunków – decyzję co do czasu i przebiegu procesu umierania, lecz co więcej – uznając, że prawo do samostanowienia nie ogranicza się wyłącznie do decydowania o sposobie i czasie godnej śmierci, ale w określonych okolicznościach dotyczy także uzyskania pomocy innej osoby do podjęcia aktu samobójczego – zobowiązał krajowego ustawodawcę do częściowej dekryminalizacji wspomaganego samobójstwa.

Zanim jednak zapadł przedmiotowy wyrok Trybunału Konstytucyjnego, austriacka regulacja karna penalizująca współdziałanie w popełnieniu samo-

¹ Por. m.in. R. Kokot, (w:) R. A. Stefański (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2020, art. 151, nb 10.

² Co do znaczenia pojęcia „wspomagane samobójstwo” i jego odrębności od eutanazji (rozumianej jako zabójstwo na życzenie) por. np. M. Szeroczyńska, *Eutanazja i wspomagane samobójstwo na świecie. Studium prawnoporównawcze*, Kraków 2004; K. Bączyk, *Eutanazja i „wspomagane samobójstwo” w prawie porównawczym*, „Prawo i Medycyna” 1999, nr 2, s. 56–70. Zob. także Deklaracja Światowego Stowarzyszenia Lekarzy (WMA) w sprawie eutanazji oraz samobójstwa wspomaganego przez lekarza, przyjęta podczas 70. Zgromadzenia Ogólnego w Tbilisi w dn. 23–26 października 2019 r. – zob. <https://www.wma.net/policies-post/declaration-on-euthanasia-and-physician-assisted-suicide/> (dostęp: 12.07.2022 r.).

³ Tekst jedn. Dz.U. z 2022 r., poz. 1138, z późn. zm.; dalej: k.k.

⁴ Por. m.in. J. Malczewski, *Problem z prawną kwalifikacją lekarskiej pomocy do samobójstwa (art. 151 k.k.)*, „Prokuratura i Prawo” 2008, nr 11, s. 20–35.

⁵ Zob. orzeczenie Trybunału Konstytucyjnego Republiki Austrii (*Verfassungsgerichtshof*; dalej: VfGH) z dnia 11 grudnia 2020 r., G 139/2019-71.

bójstwa (*Mitwirkung am Selbstmord/Selbsttötung* – § 78 austr. KK⁶) brzmiała następująco:

§ 78 austr. KK. Kto nakłania inną osobę do targnięcia się na własne życie albo jej w tym pomaga, podlega karze pozbawienia wolności od 6 miesięcy do lat 5⁷.

W rezultacie zapadłego orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego w sprawie G 139/2019-71 przepis ten został dwukrotnie znowelizowany. Najpierw przyjął on brzmienie:

§ 78 austr. KK. (1) Kto nakłania inną osobę do targnięcia się na własne życie, podlega karze pozbawienia wolności od 6 miesięcy do lat 5⁸.

Kolejna zmiana została wprowadzona ustawą o sporządzaniu oświadczeń o zakończeniu własnego życia⁹ i weszła w życie 1 stycznia 2022 r., ustanawiając następujące finalne brzmienie rzezonego przepisu:

§ 78 austr. KK. (1) Kto nakłania inną osobę do targnięcia się na własne życie, podlega karze pozbawienia wolności od 6 miesięcy do lat 5.

⁶ Ustawa federalna z dnia 23 stycznia 1974 r. o czynach zabronionych pod groźbą kary sądowej; Kodeks karny – StGB [*Bundesgesetz über die mit gerichtlicher Strafe bedrohten Handlungen; Strafgesetzbuch – StGB*], BGBl. nr 60/1974; dalej: austr. KK.

⁷ § 78 austr. KK w wersji obowiązującej od 1 stycznia 1975 r. do 31 grudnia 2021 r.

⁸ Nowelizacja została wprowadzona na podstawie obwieszczenia [*Kundmachung*] z dnia 23 grudnia 2020 r. Kanclerza Federalnego o uchyleniu przez Trybunał Konstytucyjny sformułowania „lub jej w tym pomaga” w § 78 kodeksu karnego, opublikowanego w Federalnym Dzienniku Ustaw Republiki Austrii [*Bundesgesetzblatt für die Republik Österreich*], BGBl. I nr 154/2020. Obowiązywała od 1 stycznia 2022 r. do 31 grudnia 2021 r.

⁹ Ustawa federalna o sporządzaniu oświadczeń o zakończeniu własnego życia (*Bundesgesetz über die Errichtung von Sterbeverfügungen; Sterbeverfügungsgesetz – StVfG*) z dnia 22 grudnia 2021 r., opublikowana w Federalnym Dzienniku Ustaw Republiki Austrii z dnia 31 grudnia 2021 r., BGBl. I nr 242/2021. Reguluje ona (restrykcyjnie ujęte) przesłanki oraz skuteczność oświadczeń o zakończeniu własnego życia w celu wykazania trwałej, wolnej i samodzielnej decyzji o popełnieniu samobójstwa (por. §§ 1, 6 tej ustawy), legalizując – choć w bardzo ograniczonym zakresie, przy wypełnieniu określonych warunków i po zrealizowaniu skomplikowanej procedury – poprzedzone diagnozą lekarską otrzymanie przez osobę pełnoletnią, cierpiącą na nieuleczalną lub ciężką i długotrwałą chorobę, preparatu wywołującego śmierć, oraz udzielenie – w określonych granicach – pomocy do samobójstwa. Problematyka tej nowej regulacji, choć niewątpliwie ogromnie aktualna, leży jednak poza głównym nurtem niniejszych rozważań. Warto jednak zauważyć, że rzezony akt normatywny stanowi swoisty punkt zwrotny w austriackim prawodawstwie, gdyż nie tylko w pewnym zakresie depenalizuje pomoc do samobójstwa, lecz także tworzy pierwsze normatywne ramy (zwłaszcza proceduralne) dla niektórych przejawów samobójstwa (określanego w austriackim piśmiennictwie niekiedy jako „czysto prywatnie popełnione samobójstwo”). Szerzej o tej regulacji zob. m.in. M. Halmich, *Sterbeverfügungsgesetz StVfG. Kompakte Gesetzeskommentierung*, Wien 2022; D. Dokalik, C. Mokrejs-Weinhappel, B. Rom, *Die Errichtung einer Sterbeverfügung und der neue Tatbestand des § 78 StGB*, „Österreichische Juristen-Zeitung” 2022, Heft 3, s. 161–167. Zob. także A. Birklbauer (*Mögliche Grenzen straffreier Suizidunterstützung – ein Ausblick auf 2022*, „Journal für Strafrecht” 2022, Heft 6, s. 555–566), który formułuje wątpliwości co do konstytucyjności tej ustawy i przewiduje, że jej zbadaniem Trybunał Konstytucyjny zajmie się już „w najbliższej przyszłości”.

(2) Takiej samej karze podlega ten, kto udziela fizycznej pomocy w targnięciu się na własne życie:

- 1) osobie małoletniej,
- 2) innej osobie z niskich pobudek lub

3) innej osobie, która nie cierpi na chorobę w rozumieniu § 6 ust. 3 ustawy o sporządzaniu oświadczeń o zakończeniu własnego życia [StVfG, BGBl. I Nr. 242/2021]¹⁰ lub wobec której nie zrealizowano obowiązku poinformowania przez lekarza, wynikającego z § 7 tej ustawy.

W celu zobrazowania powyższego procesu zmian legislacyjnych, a tym samym zmieniającego się zakresu kryminalizacji wspomaganego samobójstwa, posłużmy się następującym (fikcyjnym) przykładem:

Osoba, podjąwszy autonomiczną i samodzielną decyzję o samobójstwie, wchodzi na autostradę, aby zostać śmiertelnie potrącona przez nadjeżdżający pojazd, którego kierowca – mimo że dostrzeże tę osobę z odległości, która umożliwiłaby mu wykonanie manewru jej bezpiecznego ominięcia, i domyśla się jej motywacji dla pozostawania na jezdni – nie zmienia toru jazdy i nie zdejmuje nogi z gazu, przez co wjeżdża w tę osobę, powodując jej natychmiastową śmierć¹¹.

Oceniając ten kazus z perspektywy możliwości przypisania kierowcy przestępstwa współdziałania w popełnieniu samobójstwa należałoby przyjąć taką możliwość na gruncie § 78 austr. KK w pierwotnym brzmieniu – uznając zachowanie kierowcy jako pomoc do samobójstwa w zamiarze ewentualnym¹². Z kolei diametralnie odmienne rozstrzygnięcie zapadłoby, gdyby przedmiotowy kazus

¹⁰ § 6 ust. 3 tej ustawy brzmi: „Oświadczenie o zakończeniu własnego życia może być sporządzone wyłącznie przez osobę, która cierpi na:

- 1) nieuleczalną chorobę prowadzącą do śmierci lub
- 2) ciężką, długotrwałą chorobę z utrzymującymi się objawami, której skutki trwale ograniczają tę osobę w jej całym trybie życia;

przy czym choroba ta pociąga za sobą stan cierpienia, którego ta osoba nie może uniknąć w żaden inny sposób”.

Powyższy przepis odwołuje się także do definicji choroby określonej w § 120 zd. 1 ustawy federalnej z dnia 9 września 1955 r. o powszechnym zabezpieczeniu społecznym [*Bundesgesetz über die Allgemeine Sozialversicherung; Allgemeines Sozialversicherungsgesetz – ASVG*], BGBl. Nr. 189/1955, z późn. zm. – w którym zdefiniowano pojęcie choroby jako „nieprawidłowy stan fizyczny lub psychiczny, powodujący konieczność leczenia”.

¹¹ Przykład ten stanowi zmienioną wersję stanu faktycznego będącego podstawą do wydania przez austriacki Sąd Najwyższy (*Der Oberste Gerichtshof*) orzeczenia z dnia 27 października 1998 r., 11 Os 83/98, 11 Os 82/98. W przedmiotowym stanie faktycznym kierowca prowadził pojazd bez wymaganych świateł i zbyt późno zauważył stojącego na jezdni samobójcę, w konsekwencji czego został skazany za występki nieumyślnego spowodowania śmierci (§ 80 austr. KK). Niemożliwość przypisania kierowcy przestępstwa pomocy do samobójstwa (§ 78 austr. KK) wynikała z tego, że nie działał on umyślnie; por. także K. K. Borkowska, *Namowa i pomoc do samobójstwa w polskim i austriackim prawie karnym*, „Studia Prawnoustrojowe” 2021, nr 54, s. 64–65.

¹² Zasadniczo podobnie także na gruncie prawa polskiego (art. 151 k.k.) – choć, precyzując, znamieniem czynności sprawczej jest tu „doprowadzenie człowieka do targnięcia się na własne życie namową lub przez udzielenie pomocy”. Co do rozbieżności w ujęciu znamion czynno-

rozstrzygać pod rządami § 78 austr. KK w wersji przewidującej karalność jedynie nakłaniania do targnięcia się na własne życie – ze względu brak podstawy prawnej umożliwiającej przypisanie przestępstwa. Ocena karnoprawnych konsekwencji zachowania kierowcy na gruncie obowiązującej *de lege lata* regulacji § 78 austr. KK wymaga natomiast szerszych rozważań.

II. KONTEKST ORZECZENIA

Postulat liberalizacji prawa do wspomaganego samobójstwa był podnoszony w austriackiej doktrynie już od dłuższego czasu¹³. Dyskusję wywołało zwłaszcza postępowanie karne, jakie wszczęto wobec krewnych osoby cierpiącej na ciężką i nieuleczalną chorobę i z tego powodu pragnącej umrzeć, którzy, działając w dobrych intencjach, zorganizowali lub ułatwili jej wyjazd do sąsiedniej Szwajcarii¹⁴ i w ten sposób pomogli zrealizować życzenie śmierci¹⁵. Orzekający w niniejszej sprawie sąd dążył do uwolnienia oskarżonego małżonka od odpowiedzialności karnej, uznając, że działał on w stanie wyższej konieczności uchylającym winę, co umożliwiło uwolnienie go od zarzutu popełnienia przestępstwa z § 78 austr. KK (w pierwotnym brzmieniu), polegającego na udzieleniu pomocy do samobójstwa żony¹⁶. Część austriackiej doktryny uznała jednak przyjętą przez sąd argumentację za dalece nieprzekonującą, a co więcej, sprawa ta jeszcze pogłębiła chaos i niepewność co do normatywnych granic karalnej pomocy do samobójstwa¹⁷.

ści sprawczej w regulacjach polskiej i austriackiej zob. K. K. Borkowska, *Namowa i pomoc...*, s. 58–60, 65–67, 69–71.

¹³ Choć w przeważającej mierze „od niedawna” – tak m.in. K. Schmoller, *Recht auf selbstbestimmtes Sterben – Konsequenzen der Autonomie*, „Imago Hominis” 2021, s. 19, i wskazane tam piśmiennictwo. Co do nastrojów społecznych i kwestii politycznych zob. M. Ganner, *Assistierter Suizid – Der VfGH macht’s möglich!*, „Interdisziplinäre Zeitschrift für Familienrecht” 2021, Heft 1, s. 1.

¹⁴ Wspomagane samobójstwo jest, przy spełnieniu określonych przesłanek, dozwolone w Szwajcarii (podobnie jak m.in. w Hiszpanii, Portugalii, Belgii i Holandii).

¹⁵ K. Schmoller, *Grenzen der Strafbarkeit bei Begleitung zur Selbsttötung*, (w:) E. Bernat, C. Grabenwarter, B. Kneihls, M. Pöschl, K. Stöger, E. Wiederin, J. Zahrl (Hrsg.), *Festschrift für Christian Kopetzki*, Wien 2019, s. 594.

¹⁶ Zob. orzeczenie LG Klagenfurt 18 Hv 133/07b; szerzej por. K. Schmoller, *Grenzen der Strafbarkeit bei Begleitung zur Selbsttötung*, (w:) E. Bernat, C. Grabenwarter, B. Kneihls, M. Pöschl, K. Stöger, E. Wiederin, J. Zahrl (Hrsg.), *Festschrift...*, s. 592–593; M. Halmich, *VfGH lockert Sterbehilfe – wie geht es nun weiter?*, „Österreichische Zeitschrift für Pflögerecht” 2021, Heft 1, s. 15.

¹⁷ Por. K. Schmoller, *Grenzen der Strafbarkeit bei Begleitung zur Selbsttötung*, (w:) E. Bernat, C. Grabenwarter, B. Kneihls, M. Pöschl, K. Stöger, E. Wiederin, J. Zahrl (Hrsg.), *Festschrift...*, s. 601–603.

Jedną z konsekwencji zapadłego orzeczenia przed sądem powszechnym było skierowanie do austriackiego Trybunału Konstytucyjnego wniosku o zbadanie zgodności karnoprawnego zakazu współdziałania w popełnieniu samobójstwa (§ 78 austr. KK), a także zakazu eutanazji (rozumianej jako „zabójstwo na żądanie”, § 77 austr. KK¹⁸) z austriacką Konstytucją¹⁹. Trybunał Konstytucyjny częściowo podzielił argumentację wnioskodawców i orzekł o zakresowej niekonstytucyjności przepisu § 78 austr. KK, wskazując, że utrata jego mocy obowiązującej nastąpi z dniem 31 grudnia 2021 r.²⁰. Jednocześnie Trybunał zobowiązał krajowego ustawodawcę do znowelizowania zakwestionowanego przepisu w czasie, w którym pozostawał on jeszcze w mocy. Ustawodawca, wykorzystując ten okres, nie tylko wprowadził zmiany do regulacji § 78 austr. KK, lecz także przyjął nowy akt prawny – ustawę o sporządzaniu oświadczeń o zakończeniu własnego życia (StVfG)²¹.

III. POMOC DO SAMOBÓJSTWA W PRAWIE AUSTRIACKIM PRZED I PO 1 STYCZNIA 2022 R.

Od 1850 r. w Austrii samobójstwo (choć raczej: usiłowanie samobójstwa) nie jest karalne, co stanowi przejaw poszanowania prawa do dysponowania własnym życiem²². Austriacka ustawa karna przewiduje jednak konsekwencje prawne wobec osób współdziałających w świadomym targnięciu się na własne życie przez człowieka pragnącego śmierci (por. §§ 77, 78 austr. KK)²³. I tak, § 77 austr. KK (czynna eutanazja) niezmiennie penalizuje te przypadki zabicia człowieka, determinowanego jego wolą, w których dysponująca dostatecznym rozeznaniem ofiara podejmuje świadomą decyzję o zakończeniu własnego życia, lecz sama nie podnosi na siebie ręki, a czyni to inna osoba, działając na „poważne i natarczywe żądanie” ofiary. Warto przy tym podkreślić, że konsekwencją zaistnienia tej szczególnej, łagodzącej okoliczności (tj. „poważnego i natarczywego żądania”)

¹⁸ § 77 austr. KK [Zabójstwo na żądanie]: Kto zabija inną osobę na jej poważne i natarczywe żądanie, podlega karze pozbawienia wolności od 6 miesięcy do lat 5.

¹⁹ *Bundes-Verfassungsgesetz (B-VG)*, BGBl. Nr. 1/1930, z późn. zm.

²⁰ Por. orzeczenie VfGH z dnia 11 grudnia 2020 r., G 139/2019-71.

²¹ Zob. przyp. 9. Promulgacja ustawy w Federalnym Dzienniku Ustaw miała miejsce dopiero 31 grudnia 2021 r., zaś zadekretowane zmiany weszły w życie już 1 stycznia 2022 r.; art. 1 § 14 i art. 4 tej ustawy.

²² Por. P. Lewisch, *Quo vadis „strafbare Suizidhilfe”?* Vom VfGH-Erk zur Neuregelung, „Österreichische Juristen-Zeitung” 2021, Heft 21, s. 979.

²³ Por. *Ibidem*. Zob. także M. Halmich, *VfGH lockert Sterbehilfe...*, s. 15. Trzeba podkreślić, że mimo głosów kwestionujących konstytucyjność § 77 austr. KK, obowiązuje on w niezmiennym brzmieniu.

jest określenie górnej granicy kary grożącej za zabójstwo eutanatyczne na poziomie „tylko” 5 lat pozbawienia wolności. W przeciwnym razie, tzn. w przypadku braku takiego żądania, sprawca poniesie odpowiedzialność karną za zabójstwo (§ 75 austr. KK), zagrożone karą pozbawienia wolności od lat 10 do 20 albo karą dożywotniego pozbawienia wolności²⁴.

Do 1 stycznia 2022 r. w zakresie normowania § 78 austr. KK mieściły się tylko takie rodzaje zachowań, które – inaczej niż w przypadku czynów stanowiących zabicie innej osoby – mogły być postrzegane jedynie jako udział w popełnieniu czynu polegającego na targnięciu się na własne życie przez inną osobę, która, realizując podjęte świadomie i z rozeznanieniem pragnienie własnej śmierci, samodzielnie podejmuje „ostatni krok” prowadzący do śmierci²⁵. Udział ten został normatywnie zdefiniowany w następujący sposób: „kto nakłania inną osobę do targnięcia się na własne życie albo jej w tym pomaga” (§ 78 austr. KK). Użyte w tym przepisie sformułowanie było zasadniczo zbieżne z ogólną regulacją austriackiego Kodeksu karnego dotyczącą udziału w popełnieniu przestępstwa (por. § 12 austr. KK), która obejmuje jego klasyczne formy, tj. podżeganie i pomocnictwo.

Zmiana zakresu kryminalizacji w § 78 austr. KK, wywołana przedmiotowym orzeczeniem austriackiego Trybunału Konstytucyjnego, ominęła wprawdzie tę część karnoprawnego zakazu, która odnosi się do nakłaniania innej osoby do targnięcia się na własne życie, natomiast zachowania ułatwiające popełnienie samobójstwa przez inną osobę – dotychczas kwalifikowane jako karalna „pomoc” – zostały ograniczone jedynie do fizycznej pomocy do samobójstwa osoby małoletniej, innej osoby, działając z niskich pobudek, bądź też innej osoby, która nie cierpi na chorobę w rozumieniu § 6 ust. 3 ustawy o sporządzaniu oświadczeń o zakończeniu własnego życia (StVfG) lub wobec której nie zrealizowano obowiązku poinformowania przez lekarza, wynikającego z § 7 tej ustawy (§ 78 ust. 2 austr. KK).

Trzeba jedynie zasygnalizować, że poza zakresem kryminalizacji na gruncie prawa austriackiego pozostają niektóre przypadki tzw. aktywnego (pośredniego) wspomaganego samobójstwa²⁶. Przykładowo, podawanie leków przeciwbólowych przez lekarza w porozumieniu z pacjentem może być dopuszczalne w skrajnych

²⁴ Por. P. Lewisch, *Quo vadis...*, s. 979. Warto też zaznaczyć, że taką samą kwalifikację prawną należałoby przyjąć także dla zachowania polegającego na współdziałaniu w popełnieniu samobójstwa przez osobę, która nie była zdolna do podjęcia wolnej i samodzielnej decyzji o targnięciu się na własne życie (np. ze względu na wiek, chorobę czy pozostawanie pod wpływem błędu lub przymusu).

²⁵ Por. D. Dokalik, C. Mocrejs-Weinhappel, B. Rom, *Die Errichtung einer Sterbeverfügung...*, s. 161.

²⁶ W tym znaczeniu, że nie są objęte regulacjami Rozdziału I części szczególnej austriackiego Kodeksu karnego („Czyny karalne przeciwko życiu i zdrowiu”), tj. § 75–§ 95 austr. KK.

przypadkach regulowanych przez prawo, nawet jeśli skraca to życie pacjenta²⁷ (por. § 49a ust. 2 ustawy o wykonywaniu zawodu lekarza i samorządzie zawodowym lekarzy²⁸). Wypada przy tym podkreślić, że przytoczona regulacja § 49a ust. 2 ustawy nie wpływa za zakres karnoprawnego zakazu czynnej eutanazji (por. zwłaszcza § 77 austr. KK)²⁹.

Nadto odrębna regulacja austriackiego Kodeksu karnego normuje prawo osób zdolnych do podejmowania świadomych i samodzielnych decyzji, do odmowy niezbędnego, a nawet ratującego życie leczenia, nawet bez zrozumiałych motywów. W takim przypadku lekarz nie tylko nie ma obowiązku podjęcia leczenia, ale też poprzez jego podjęcie narusza karnoprawny zakaz samowolnego leczenia (por. § 110 austr. KK³⁰).

IV. NIEKONSTYTUCYJNOŚĆ § 78 AUSTR. KK

W Austrii niekonstytucyjność aktów prawnych nie powoduje *ex lege* ich nieważności, tj. nieskuteczności. Mogą być one jedynie zaskarżone do Trybunału Konstytucyjnego. Jeśli Trybunał uwzględni skargę, skutkiem orzeczenia o niezgodności z aktem wyższego rzędu jest uchylenie zakwestionowanego przepisu

²⁷ Szczegółowo w tej kwestii zob. K. Schmoller, *Sterbehilfe und Autonomie – Strafrechtliche Überlegungen zum Erkenntnis des VfGH vom 11.12.2020*, „Juristische Blätter” 2021, Heft 3, s. 150; *idem*, *Recht auf selbstbestimmtes Sterben...*, s. 17; M. Halmich, *VfGH lockert Sterbehilfe...*, s. 15.

²⁸ Ustawa federalna z dnia 10 listopada 1998 r. o wykonywaniu zawodu lekarza i samorządzie zawodowym lekarzy [*Bundesgesetz über die Ausübung des ärztlichen Berufes und die Standesvertretung der Ärzte; Ärztegesetz 1998 – ÄrzteG 1998*], BGBl. I Nr. 169/1998, z późn. zm.

Art. 49a. ÄrzteG: (1) Lekarka/lekarz ma obowiązek udzielić pomocy osobom umierającym, które zostały przez nią/niego przyjęte do leczenia, z poszanowaniem ich godności.

(2) W rozumieniu ust. 1 w przypadku osób umierających jest dopuszczalne zwłaszcza także podjęcie środków w ramach wskazań medycyny paliatywnej, których korzyść w postaci złagodzenia silnego bólu i agonii przeważa nad ryzykiem przyspieszenia utraty istotnych funkcji życiowych.

²⁹ Odnośnie do *ratio legis* § 49a ustawy o wykonywaniu zawodu lekarza i samorządzie zawodowym lekarzy por. A. Birklbauer, *Teilweise Verfassungswidrigkeit der Mitwirkung am Selbstmord (§ 78 StGB): Erste Analyse des Erkenntnisses und weiterführende Überlegungen*, „Journal für Strafrecht” 2021, Heft 1, s. 14 – w odniesieniu do godności.

³⁰ § 110 austr. KK: (1) Kto leczy inną osobę bez jej zgody, nawet jeśli zgodnie z regułami wiedzy medycznej, podlega karze pozbawienia wolności do sześciu miesięcy lub grzywnie do 360 stawek dziennych.

(2) Jeśli sprawca nie uzyskał zgody osoby leczonej, zakładając, że zwłoka w leczeniu poważnie zagroziłaby jej życiu lub zdrowiu, podlega karze określonej w ust. 1 tylko wtedy, gdy domniemane zagrożenie nie zaistniało, a sprawca mógłby sobie to uświadomić, gdyby zachował niezbędną ostrożność (§ 6). Por. także orzeczenie VfGH G 139/2019-71, s. 71–74, nb 54. Zob. też K. Schmoller, *Sterbehilfe und Autonomie...*, s. 149–150, i wskazana tam literatura.

w całości lub w części. Trybunał nie ma jednak kompetencji do zmiany treści aktu normatywnego.

Jak wskazano powyżej, w omawianym judykacie Trybunał uznał § 78 austr. KK za częściowo niekonstytucyjny i wyeliminował z systemu prawnego jego fragment opisany normatywnie jako: „albo jej w tym pomaga”. Trybunał nie dopatrzył się natomiast niekonstytucyjności innych zakwestionowanych przepisów austriackiego Kodeksu karnego (tj. § 77 i § 78 w pozostałej części). Przywrócenie stanu zgodności z Konstytucją wymagało następnie podjęcia określonych działań przez ustawodawcę, tj. ponownego uregulowania karalnych form pomocy do samobójstwa. W przeciwnym razie (tj. w razie bezczynności ustawodawcy) od 1 stycznia 2022 r. niekaralne było np. dostarczenie środków farmakologicznych osobie chcącej popełnić samobójstwo lub wręczenie jej w tym celu broni palnej³¹. Tak się jednak nie stało.

Treść przedmiotowego orzeczenia wywołała zaskoczenie i powszechną krytykę w austriackiej doktrynie³², zwłaszcza że zaledwie kilka lat wcześniej Trybunał uznał § 78 austr. KK (w pierwotnym brzmieniu) za zgodny z Konstytucją³³. Z krytyką spotkał się jednak nie tyle fakt, że Trybunał zmienił swoją ocenę względem zakwestionowanego przepisu³⁴, co przyjęta przez niego argumentacja³⁵.

W pierwszej kolejności Trybunał zbadał § 78 austr. KK pod kątem wywodzonego z kilku zasad konstytucyjnych prawa do samostanowienia, u podstaw którego leży godność człowieka i w którym wyraża się autonomia jednostki i jej prawo do dokonywania życiowych wyborów. W przedmiotowym rozstrzygnięciu oznaczało to zobowiązanie ustawodawcy do poszanowania, w pewnych granicach, trwałej, swobodnej i samodzielnej decyzji jednostki o popełnieniu samobójstwa, obejmującej zwłaszcza czas i sposób zakończenia życia. I choć wolność i prawo do decydowania o sobie samym nie znajdują bezpośredniej podstawy w prawie pozytywnym w Austrii³⁶, Trybunał wywiódł je z trzech gwarancji podstawowych wolności i praw człowieka, tj.: prawa do poszanowania życia prywat-

³¹ Co mogłoby wywołać kolejne wątpliwości odnośnie do konstytucyjności takiej regulacji; por. A. Gamper, *Gibt es ein „Recht auf ein menschenwürdiges Sterben“? Zum Erkenntnis des VfGH vom 11.12.2020, G 139/2019*, „Journal für Strafrecht” 2021, Heft 3, s. 145–146.

³² Por. np. M. Pöschl, *Sterben in Würde?*, „Europäische Grundrechte-Zeitschrift” 2021, Heft 1–6, s. 12; K. Schmoller, *Sterbehilfe und Autonomie...*, s. 147; A. Brade, R. Friedrich, *Suizidhilfe-Erkenntnis des VfGH: Ein halbes Jahr später – Reaktionen im Schrifttum*, „Recht der Medizin” 2021, Heft 6, s. 230.

³³ Zob. orzeczenie Trybunału Konstytucyjnego (VfGH) z 8 marca 2016 r., E1477/201 (VfSlg 20.057/2016).

³⁴ Na co Trybunał bezpośrednio wskazał w uzasadnieniu przedmiotowego orzeczenia – por. s. 80, nb 76.

³⁵ Zob. M. Pöschl, *Sterben...*, s. 15–16; P. Lewisch, *Quo vadis...*, s. 979; K. Schmoller, *Sterbehilfe und Autonomie...*, s. 149–156. Por. także L. Khakzadeh, *Das Recht auf selbstbestimmtes Sterben*, „Recht der Medizin” 2021, Heft 2, s. 54; A. Brade, R. Friedrich, *Suizidhilfe-Erkenntnis...*, s. 227.

³⁶ Tak np. A. Gamper, *Gibt es...*, s. 140.

nego (art. 8 europejskiej Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności sporządzonej w Rzymie dnia 4 listopada 1950 r., zmienionej następnie Protokołami nr 3, 5 i 8 oraz uzupełnionej Protokołem nr 2^{37,38}), prawa do życia (art. 2 EKPC) oraz zasady równości (art. 2 ustawy zasadniczej o powszechnych prawach obywateli³⁹ oraz art. 7 ust. 1 austriackiej Konstytucji).

Na gruncie przedmiotowej sprawy Trybunał wprawdzie jednoznacznie przyjął, że prawo do samostanowienia obejmuje „zarówno prawo do kształtowania swojego życia, jak i prawo do godnej śmierci”⁴⁰. Jednak już nawet z przywołanego przez Trybunał Konstytucyjny orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka (dalej: ETPC) wynika, że ani art. 2, ani art. 8 EKPC nie zobowiązują ustawodawcy krajowego do legalizacji pomocy osób trzecich w popełnianiu samobójstwa⁴¹. Podstawowym wzorcem kontroli, który przesądził o częściowej niekonstytucyjności § 78 austr. KK, okazała się zatem zasada równości⁴². Odnosząc się do niej w kontekście przedmiotowej sprawy, Trybunał wskazał przede wszystkim na wynikające z tej zasady „prawo jednostki do wolnej decyzji w zakresie kształtowania życia, jak i decyzji o (momencie) godnej śmierci”⁴³. Taki pogląd spotkał się jednak z krytyką, a austriacką doktrynę zdominowało stanowisko uznające, że przyjęty przez Trybunał sposób rozumienia konstytucyjnego prawa do decydowania o sobie samym, nie jest jednak tak przekonująco uzasadniony, jak twierdzi Trybunał, trzykrotnie odsyłając do „porządku podstawowych praw

³⁷ Dz.U. z 1993 r., nr 61, poz. 284, z późn. zm.; dalej: EKPC.

³⁸ Zob. orzeczenie VfGH G 139/2019-71, s. 77, nb 65. Por. także *Kneihs*, *Jahrbuch*, 201 und 205 ff. EKPC ma w Austrii rangę konstytucyjną.

³⁹ Państwowa ustawa zasadnicza o powszechnych prawach obywateli z dnia 21 grudnia 1867 r. [*Staatsgrundgesetz über die allgemeinen Rechte der Staatsbürger – StGG*], RGBl. Nr. 142/1867, z późn. zm.

⁴⁰ Zob. orzeczenie VfGH G 139/2019-71, s. 77, nb 65. Por. także B. Kneihs, *Verbot der Suizidhilfe verfassungswidrig*. VfGH 11.12.2020, G 139/2019, (w:) G. Baumgartner (Hrsg.), *Jahrbuch Öffentliches Recht* 2021, Wien 2021, s. 201; G. Burda, *Sterbehilfe: Das VfGH-Erkenntnis zur Verfassungswidrigkeit des § 78 StGB in der Handlungsalternative des Hilfeleistens*, „Österreichische Juristen-Zeitung” 2021, Heft 5, s. 220–221.

⁴¹ Tak w podsumowaniu obszernej analizy orzecznictwa ETPC zob. *Fremuth*, ZÖR, 855 („znacznym zakresem uznaniowości i elastyczności”).

⁴² Tak np. S. Assfahani, *Wenn uns der VfGH im Dunkeln tapfen lässt... – Eine Analyse zu VfGH 11.12.2020, G 139/2019*, „Interdisziplinäre Zeitschrift für Familienrecht” 2021, Heft 1, s. 42; M. Pöschl, *Sterben...*, s. 13–14.

⁴³ Zob. orzeczenie VfGH G 139/2019-71, s. 79, nb 72. A. Gamper (*Gibt es...*, s. 140–141) uważa, że Trybunał Konstytucyjny wywodzi istotę z powinności, stwierdzając, że „z zasady równości można wywodzić szczególną osobowość i indywidualność ludzi”. Taki „niekomparatywny” wymiar zasady równości krytycznie ocenia także B. Kneihs, *Verbot der Suizidhilfe verfassungswidrig*. VfGH 11.12.2020, G 139/2019, (w:) G. Baumgartner (Hrsg.), *Jahrbuch...*, s. 207–208, i wskazane tam niemieckie i austriackie piśmiennictwo.

i wolności” – przynajmniej w deklarowanym zakresie, tzn. jeśli chodzi o określenie granic ingerencji w wolność jednostki i jej prawo do samostanowienia⁴⁴.

Z tego braku precyzji wyniknął jednak także mankament merytoryczny: „jeśli szczególną osobowość i indywidualność człowieka można wywieść jedynie [z zasady równości]”⁴⁵, to prawo jednostki do samostanowienia nie zyskuje wyraźnych konturów⁴⁶. Zarówno konstatację, że korzystanie z prawa do samostanowienia przez jednostkę pragnącą targnąć się na własne życie wyraża się w możliwości „skorzystania z pomocy skłonnej do jej udzielenia osoby trzeciej”, jak i wniosek, że bezwzględny zakaz pomocy do samobójstwa (§ 78 austr. KK w pierwotnym brzmieniu) prawo to narusza, Trybunał Konstytucyjny oparł bowiem na argumentacji, która jest wprawdzie obiektywnie zrozumiała, ale nie da się bezpośrednio wywieść z treści austriackiej Konstytucji⁴⁷. Tym samym, wbrew przyjętej przez Trybunał tezie o powszechnie występującej zależności osoby chcącej pozbawić się życia i realizującej samodzielnie podjętą w tym zakresie decyzję w wybrany przez siebie sposób, od pomocy innej osoby, prawo do godnej śmierci nie obejmuje automatycznie także prawa do „skorzystania z pomocy osoby trzeciej, skłonnej do jej udzielenia”⁴⁸.

Wydaje się nadto, że austriacki Trybunał Konstytucyjny, chcąc uzasadnić korelację prawa człowieka do samostanowienia z zasadą równości⁴⁹, najwyraźniej przypisał mu znacznie większe znaczenie, niż przyjęto to czynić w austriackim orzecznictwie i doktrynie⁵⁰. W tym celu Trybunał sięgnął bowiem do kilku regulacji ustawowych. Mianowicie przywołał przepisy regulujące zgodę na leczenie (§§ 252 i n. austriackiego Powszechnego Kodeksu Cywilnego⁵¹), prawnokarny zakaz samowolnego leczenia (§ 110 austr. KK⁵²) oraz ustawę o testa-

⁴⁴ Zob. orzeczenie VfGH G 139/2019-71, s. 77, nb 65 i s. 79, nb 72. P. Lewisch (*Quo vadis...*, s. 980) określa wynikający z rzeczonego judykatu nakaz częściowej dekryminalizacji pomocy do samobójstwa nawet „jedynie stwierdzeniem” i „wymysłem”.

⁴⁵ Zob. orzeczenie VfGH G 139/2019-71, s. 79, nb 72.

⁴⁶ Po. A. Gamper, *Gibt es...*, s. 141–142; B. Kneihs, *Verbot der Suizidhilfe verfassungswidrig. VfGH 11.12.2020, G 139/2019*, (w:) G. Baumgartner (Hrsg.), *Jahrbuch...*, s. 208.

⁴⁷ Zob. B. Kneihs, *Verbot der Suizidhilfe verfassungswidrig. VfGH 11.12.2020, G 139/2019*, (w:) G. Baumgartner (Hrsg.), *Jahrbuch...*, s. 213.

⁴⁸ Zob. orzeczenie VfGH G 139/2019-71, s. 80, nb 74.

⁴⁹ Według M. Pöschl (*Sterben...*, s. 14) wyraźna niekonsekwencja wynika w szczególności z niespójnego wywodzenia przez Trybunał prawa do samostanowienia najpierw „z trzech różnych praw (Nb 65 orzeczenia), następnie z samej zasady równości (Nb 72 orzeczenia) i wreszcie nawet »z Konstytucji Federalnej« *per se* (Nb 74, 104 orzeczenia)”.

⁵⁰ Przynajmniej jeśli rozumieć zasadę równości w tradycyjnym sensie; por. bliżej B. Kneihs, *Verbot der Suizidhilfe verfassungswidrig. VfGH 11.12.2020, G 139/2019*, (w:) G. Baumgartner (Hrsg.), *Jahrbuch...*, s. 213. Zob. także A. Gamper, *Gibt es...*, s. 142.

⁵¹ *Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch (ABGB)*, BGBl. I Nr. 175/2021.

⁵² Por. przyp. 30.

mentach życia^{53,54}. I na gruncie tych przepisów przyjął, że w sferze czynności leczniczych ustawodawca przesądził o „zasadniczym znaczeniu prawa jednostki do samostanowienia o sobie”⁵⁵, co pozwoliło mu na sformułowanie zasady suwerenności pacjenta w procesie leczenia, którą uznał za ekwiwalentną także dla przypadków wspomaganego samobójstwa. Trybunał przyjął przy tym, że z „perspektywy podstawowych praw i wolności [nie ma] różnicy, czy pacjent w ramach swojej suwerenności w procesie leczenia lub (...) w testamentie życia odmawia działań medycznych mogących przedłużyć lub podtrzymać jego życie, czy też osoba zamierzająca targnąć się na własne życie, chce to uczynić w godny sposób z pomocą osoby trzeciej”⁵⁶. Podkreślił natomiast, że w obu przypadkach kluczowe jest „podjęcie wolnej i samodzielnej decyzji”⁵⁷. Trybunał zauważył przy tym, że także w suwerenności pacjenta w procesie leczenia (a zwłaszcza w sporządzeniu testamentu życia) przejawia się wolność i prawo jednostki do decydowania o sobie samym. Na poparcie tej tezy Trybunał przywołał wspomniany już § 49a ust. 2 ustawy o wykonywaniu zawodu lekarza⁵⁸, który „jednoznacznie uznaje aktywne (pośrednie) wspomaganie samobójstwa, w pewnych wąskich granicach, za dopuszczalne”⁵⁹.

Najwyraźniej jednak to w oparciu o przytoczone regulacje ustawowe austriacki Trybunał Konstytucyjny wyznaczył zakres obowiązywania prawa do samostanowienia, stwierdzając, że priorytetowe traktowanie wolności i prawa do decydowania o sobie samym wyraża się w „opartej na (konstytucyjno-) prawnych przesłankach zasady suwerenności w procesie leczenia” oraz w § 49a ustawy o wykonywaniu zawodu lekarza⁶⁰, a „co najmniej, jeśli sporządzono testament życia”⁶¹. Restrykcyjne ujęcie § 78 austr. KK – w zakresie, w jakim w pierwotnym brzmieniu wysławiał on zakaz pomocy do samobójstwa – podważało jednak, w opinii Trybunału – to szczególne znaczenie prawa jednostki do samostanowienia, co przesądziło o częściowej niekonstytucyjności tego przepisu⁶².

⁵³ Ustawa federalna o testamentach życia z dnia 8 maja 2006 r. [*Bundesgesetz über Patientenverfügungen: Patientenverfügungs-Gesetz – PatVG*], BGBl. I Nr. 55/2006, z późn. zm.

⁵⁴ Zob. orzeczenie VfGH G 139/2019-71, s. 82–84, nb 86–92.

⁵⁵ Zob. orzeczenie VfGH G 139/2019-71, s. 82–84, nb 87–91.

⁵⁶ Zob. orzeczenie VfGH G 139/2019-71, s. 84, nb 92. Krytycznie w tej kwestii zob. K. Schmoller, *Sterbehilfe und Autonomie...*, s. 150.

⁵⁷ Zob. orzeczenie VfGH G 139/2019-71, s. 84, nb 92.

⁵⁸ Por. przyp. 28.

⁵⁹ Zob. orzeczenie VfGH G 139/2019-71, s. 84, nb 93.

⁶⁰ K. Schmoller (*Sterbehilfe und Autonomie...*, s. 150) powątpiewa jednak, czy § 49a Abs 2 ustawy o wykonywaniu zawodu lekarza jest pochodną wolnej i samodzielnej decyzji jednostki.

⁶¹ Zob. orzeczenie VfGH G 139/2019-71, s. 83, nb 89. Szczegółowo zob. m.in. L. Khakzadeh, *Das Recht...*, s. 51–52.

⁶² Zob. orzeczenie VfGH G 139/2019-71, s. 86, nb 104.

W tak skonstruowanej argumentacji można dopatrzeć się także respektowania zasady równości⁶³. Trybunał podkreślił bowiem, że mając na względzie prawo jednostki do samostanowienia, ustawodawca nie może nieobiektywnie różnicować między dalece autonomiczną suwerennością pacjenta w procesie leczenia (obejmującą zarówno obszar medycyny paliatywnej, jak i testament życia) a samobójstwem.

W konkluzji Trybunał zwrócił wprawdzie uwagę na zagrożenia wynikające z liberalizacji przepisu § 78 austr. KK oraz na konieczność ochrony przed możliwymi nadużyciami, jednak finalnie stwierdził: „ze względu na to, że § 78 austr. KK, wariant drugi, bezwyjątkowo zakazuje jakiegokolwiek pomocy do samobójstwa, co sprawia, że także godna śmierć, zgodnie z wolą osoby dokonującej aktu samobójczego, nie jest możliwa, regulacja ta narusza konstytucyjne prawo do samostanowienia”⁶⁴.

V. SKUTKI I ZAKRES ORZECZENIA

Ustanawiając termin utraty mocy obowiązującej części niekonstytucyjnego przepisu § 78 austr. KK na 1 stycznia 2022 r., austriacki Trybunał Konstytucyjny wymógł na ustawodawcy podjęcie działań zmierzających do zmiany zakresu normowania tej regulacji, gdyż samo wyeliminowanie zakwestionowanego znamienia ustawowego z § 78 austr. KK („albo jej w tym pomaga”) z systemu prawnego sprawiłoby, że pomoc do samobójstwa stałaby się bezkarna w niezwykle szerokim zakresie, co byłoby niepożądane z perspektywy karnoprawnej ochrony życia ludzkiego⁶⁵.

Jednocześnie jednak zarówno samo przyjęte przez Trybunał rozstrzygnięcie, jak i jego uzasadnienie pozostawiły ustawodawcę w niepewności co do tego,

⁶³ Por. A. Gamper, *Gibt es...*, s. 142–143; M. L. Fremuth, *Le temps qui reste – Eine rechtsvergleichende Betrachtung der verfassungsgerichtlichen Entscheidungen zur Suizidassistentz in Deutschland und Österreich*, „Zeitschrift für öffentliches Recht” 2021, Heft 3, s. 872 („w tonie równości”); L. Khakzadeh, *Das Recht...*, s. 51; M. Pöschl, *Sterben...*, s. 15 („komparatywny test równości”).

⁶⁴ Zob. orzeczenie VfGH G 139/2019-7, s. 86, nb 104, stanowiący swoiste streszczenie przedmiotowego orzeczenia; por. także P. Lewisch, *Quo vadis...*, s. 979. Przy czym szczególne znaczenie ma tu zwrot „bezwyjątkowo”. Za niekonstytucyjny został bowiem uznany (jedynie) ogólny, a zatem bezwyjątkowy zakaz wspomaganego samobójstwa; por. także *ibidem*, s. 984, 987; K. Schmoller, *Sterbehilfe und Autonomie...*, s. 148. Niejasne jest jednak, gdzie przebiega granica względem zachowań stanowiących dopuszczalną pomoc do samobójstwa; por. S. Assfahani, *Wenn uns der VfGH...*, s. 42–43. Niemniej jednak całkowity zakaz stanowi nadmierną ingerencję w prawo jednostki do samostanowienia; por. A. Birklbauer, *Teilweise Verfassungswidrigkeit...*, s. 17; M. Pöschl, *Sterben...*, s. 14.

⁶⁵ Por. także K. Schmoller, *Sterbehilfe und Autonomie...*, s. 148.

w jakich konkretnie przypadkach udzielona przez osobę trzecią pomoc do samobójstwa może zostać uznana za dopuszczalną⁶⁶, a w jakim zakresie Konstytucja dopuszcza ingerencję w wolność jednostki i jej prawo do samostanowienia⁶⁷.

Przyjęta przez Trybunał argumentacja jednoznacznie wskazuje, że zagwarantowanie pewności prawa nie było jego głównym celem. Jednocześnie jednak wpływ wydanego orzeczenia na obowiązujący system prawny jest stosunkowo ograniczony. Mimo wywołania skrajnych reakcji – od euforii do obaw związanych z wprowadzoną liberalizacją – przedmiotowe rozstrzygnięcie dotyczy wszak wyłącznie fizycznej pomocy w popełnieniu samobójstwa przez inną osobę, stanowiącego rezultat jej wolnej i samodzielnej decyzji. Tym samym odnosi się ono jedynie fragmentarycznie do problematyki wspomaganego samobójstwa. Nadal objęte pełną kryminalizacją są zachowania, w przypadku których ofiara nie jest zdolna do podjęcia wolnej i samodzielnej decyzji (§ 75 austr. KK)⁶⁸, jest nakłaniana do popełnienia samobójstwa (§ 78 austr. KK)⁶⁹, bądź gdy sprawca samodzielnie dokonuje aktu zabójstwa (zwłaszcza § 75 lub § 77 austr. KK). Przedmiotowe orzeczenie nie zmienia natomiast ani regulacji § 49a ustawy o wykonywaniu zawodu lekarza w zakresie, w jakim dotyczy ona środków medycyny paliatywnej, ani też zakresu suwerenności pacjenta w procesie leczenia⁷⁰.

Z powyższego wynika zatem, że § 78 austr. KK w obecnym brzmieniu nie penalizuje nie tylko każdego przejawu pomocy do samobójstwa, ale także każdego naruszenia ustawy o sporządzaniu oświadczeń o zakończeniu własnego życia (StVfG). Odpowiedzialność karna za pomoc do samobójstwa została jedynie ograniczona do najpoważniejszych (czterech) przypadków, obejmujących: nakłanianie innej osoby do targnięcia się na własne życie (co obowiązywało też wcześniej), a nadto fizyczną pomoc do samobójstwa osoby nieletniej; innej osoby, działając z niskich pobudek, lub innej osoby, która nie cierpi na chorobę w rozumieniu § 6 ust. 3 wskazanej ustawy, lub wobec której nie zrealizowano obowiązku poinformowania przez lekarza, wynikającego z § 7 tej ustawy. Tym samym obowiązujący obecnie karnoprawny zakaz udzielania pomocy do samobójstwa obejmuje naruszenie norm: przewidujących ochronę bądź przed nie-

⁶⁶ Por. B. Kneihs, *Verbot der Suizidhilfe verfassungswidrig. VfGH 11.12.2020, G 139/2019*, (w:) G. Baumgartner (Hrsg.), *Jahrbuch...*, s. 217.

⁶⁷ Por. *ibidem*, s. 217–218; K. Schmoller, *Sterbehilfe und Autonomie...*, s. 148–149; S. Assfahani, *Wenn uns der VfGH...*, s. 42–44. Można przyjąć, że ogólnie zarysowane granice wynikają po pierwsze z wymaganej ochrony przed karalnym naruszeniem życia ludzkiego, a po drugie z ograniczenia do korzystania z pomocy osoby „skłonnej do jej udzielenia”; zob. orzeczenie VfGH G 139/2019-71, s. 80, nb 74; a także K. Schmoller, *Sterbehilfe und Autonomie...*, s. 148–149.

⁶⁸ W takim przypadku obniżenie standardu karnoprawnej ochrony życia ludzkiego byłoby bowiem niewyobrażalne.

⁶⁹ Z kolei w tym przypadku nie występuje samodzielna i autonomiczna decyzja w rozumieniu kryteriów wypracowanych przez Trybunał Konstytucyjny; por. P. Lewisch, *Quo vadis...*, s. 981; K. Schmoller, *Sterbehilfe und Autonomie...*, s. 148.

⁷⁰ Szerzej zob. K. Schmoller, *Recht...*, s. 16–29.

ostrożnością i nadużyciem (obowiązek informacyjny)⁷¹; na szkodę określonych grup podmiotów (nieletnich, chorych); bądź też w wyniku działania z nagannych pobudek.

VI. WNIOSKI KOŃCOWE

Dopuszczalność udzielania pomocy do samobójstwa w Austrii w zakresie, w jakim wskazał to Trybunał Konstytucyjny w orzeczeniu z dnia 11 grudnia 2020 r., jest *de lege lata* warunkowana autonomiczną i samodzielną decyzją osoby pragnącej targnąć się na własne życie, i to odnoszącą się zarówno do samego podjęcia aktu samobójczego, jak i do uzyskania pomocy osoby trzeciej. Wyrażona w takich okolicznościach wola popełnienia samobójstwa zasługuje na respektowanie przez ustawodawcę. Ustanowienie bezwzględnego karnoprawnego zakazu udzielania pomocy do samobójstwa stanowiłoby zatem nadmierną ingerencję ustawodawcy w prawo jednostki do decydowania o sobie samej. Austriacki Trybunał Konstytucyjny nakazuje bowiem priorytetowo traktować prawo osoby chcącej dokonać aktu samobójczego do samostanowienia, uznając je za przejaw autonomii jednostki i jej prawo do dokonywania życiowych wyborów, i to nie tylko w odniesieniu do czasu i sposobu zakończenia życia, ale także co do udziału innych osób.

Trzeba jednak mieć na uwadze, że prawo jednostki do samostanowienia nie ma charakteru absolutnego i może podlegać ograniczeniom, co jest możliwe w przypadku kolizji tego prawa z innymi normami i wartościami. W odniesieniu do rozważanej tu problematyki oznacza to, że mimo nowelizacji § 78 austr. KK oraz przyjęcia nowej ustawy o sporządzaniu oświadczeń o zakończeniu własnego życia (StVfG), szerokie spektrum zachowań mogących stanowić faktyczną pomoc do samobójstwa nadal pozostaje penalizowane. I, w zależności od towarzyszących im okoliczności, może na gruncie prawa austriackiego zostać uznane zwłaszcza za: przestępstwo zabójstwa (§ 75 austr. KK) – w przypadku zabicia człowieka, który, wyrażając wolę popełnienia samobójstwa, nie miał zdolności do podejmowania wolnej i samodzielnej decyzji o własnej śmierci (np. ze względu na wiek, stan zdrowia czy stan odurzenia); przestępstwo (czynnej) eutanazji (zabójstwa na żądanie, § 77 austr. KK) – w przypadku zabicia człowieka na jego poważne i natarczywe żądanie; bądź też za przestępstwo współdziałania w popełnieniu samobójstwa przez inną osobę (§ 78 austr. KK) – w przypadku nakłaniania innej

⁷¹ Por. D. Dokalik, C. Mokrejs-Weinhappel, B. Rom, *Die Errichtung einer Sterbeverfügung...*, s. 167.

osoby do targnięcia się na własne życie⁷² lub udzielania jej fizycznej pomocy do samobójstwa w warunkach opisanych w § 78 ust. 2 austr. KK.

W konkluzji należy w pierwszej kolejności powrócić do oceny stanu faktycznego przytoczonego w części I niniejszego opracowania i bez wątpliwości uznać, że opisany czyn kierowcy można zakwalifikować jako przestępstwo z art. § 78 ust. 2 pkt 3 austr. KK. Dopuszczalność udzielania fizycznej pomocy do samobójstwa wymagałaby bowiem, aby ofiara była pełnoletnia i posiadała zdolność do podejmowania wolnych i samodzielnych decyzji, a nadto cierpiała na chorobę w rozumieniu § 6 ust. 3 ustawy o sporządzaniu oświadczeń o zakończeniu własnego życia (StVfG) i aby zrealizowano wobec niej obowiązek informacyjny wynikający z § 7 tej ustawy, zaś sprawca nie działał z niskich pobudek⁷³.

Finalnie można więc stwierdzić, że zakres, w jakim austriacki ustawodawca legalizuje fizyczną pomoc do samobójstwa, jest stosunkowo wąski. Poza sferę kryminalizacji przeniesiono jednak szerokie spektrum psychicznego wspomaganie osoby w urzeczywistnieniu jej samodzielnej decyzji o targnięciu się na własne życie i to zwłaszcza w tym aspekcie można upatrywać przełomowego charakteru analizowanego orzeczenia austriackiego Trybunału Konstytucyjnego. Wpisuje się ono zresztą w dający się zaobserwować w niektórych europejskich prawodawstwach trend do stopniowej liberalizacji zakazu wspomaganego samobójstwa. Przyjęte w Austrii rozwiązanie legislacyjne może nadto stanowić pewną inspirację także dla polskiego ustawodawcy, który dotychczas wydaje się postrzegać wspomagane samobójstwo wyłącznie przez pryzmat zamachu na życie ludzkie, czego wyrazem jest m.in. obwarowany sankcją karną bezwyjątkowy zakaz umyślnej pomocy do samobójstwa w każdej formie.

REFERENCES

- Assfahani S., *Wenn uns der VfGH im Dunkeln tappen lässt... – Eine Analyse zu VfGH 11.12.2020, G 139/2019*, „Interdisziplinäre Zeitschrift für Familienrecht” 2021, Heft 1
- Bączyk K., *Eutanazja i „wspomagane samobójstwo” w prawie porównawczym*, „Prawo i Medycyna” 1999, nr 2
- Birklbauer A., *Mögliche Grenzen straffreier Suizidunterstützung – ein Ausblick auf 2022*, „Journal für Strafrecht” 2022, Heft 6

⁷² Wówczas bowiem nie jest spełniony warunek autonomicznej i samodzielnej decyzji o popełnieniu samobójstwa.

⁷³ W austriackim piśmiennictwie podkreśla się jednak, że dopuszczalność udzielenia pomocy do samobójstwa nie jest warunkowana sporządzeniem przez osobę zamierzającą popełnić samobójstwo, oświadczenia o zakończeniu własnego życia (*Sterbeverfügung*), ale, poza spełnieniem innych warunków, musi ona cierpieć na chorobę w rozumieniu § 6 ust. 3 StVfG i zostać poinformowana przez lekarzy w trybie § 7 tej ustawy; por. U. Pesendorfer, *Die neue Sterbeverfügung im Überblick*, „Interdisziplinäre Zeitschrift für Familienrecht” 2021, Heft 6, s. 318.

- Birklbauer A., *Teilweise Verfassungswidrigkeit der Mitwirkung am Selbstmord (§ 78 StGB): Erste Analyse des Erkenntnisses und weiterführende Überlegungen*, „Journal für Strafrecht“ 2021, Heft 1
- Borkowska K. K., *Namowa i pomoc do samobójstwa w polskim i austriackim prawie karnym*, „Studia Prawnoustrojowe” 2021, nr 54
- Brade A., Friedrich R., *Suizidhilfe-Erkenntnis des VfGH: Ein halbes Jahr später – Reaktionen im Schrifttum*, „Recht der Medizin” 2021, Heft 6
- Burda G., *Sterbehilfe: Das VfGH-Erkenntnis zur Verfassungswidrigkeit des § 78 StGB in der Handlungsalternative des Hilfeleistens*, „Österreichische Juristen-Zeitung” 2021, Heft 5
- Dokalik D., Mokrejs-Weinhappel C., Rom B., *Die Errichtung einer Sterbeverfügung und der neue Tatbestand des § 78 StGB*, „Österreichische Juristen-Zeitung” 2022, Heft 3
- Fremuth M. L., *Le temps qui reste – Eine rechtsvergleichende Betrachtung der verfassungsgerichtlichen Entscheidungen zur Suizidassistentz in Deutschland und Österreich*, „Zeitschrift für öffentliches Recht” 2021, Heft 3
- Gamper A., *Gibt es ein „Recht auf ein menschenwürdiges Sterben”? Zum Erkenntnis des VfGH vom 11.12.2020, G 139/2019*, „Journal für Strafrecht” 2021, Heft 3
- Ganner M., *Assistierter Suizid – Der VfGH macht’s möglich!*, „Interdisziplinäre Zeitschrift für Familienrecht” 2021, Heft 1
- Halmich M., *Sterbeverfügungsgesetz StVfG. Kompakte Gesetzeskommentierung*, Wien 2022
- Halmich M., *VfGH lockert Sterbehilfe – wie geht es nun weiter?*, „Österreichische Zeitschrift für Pfl egerecht” 2021, Heft 1
- Khakzadeh L., *Das Recht auf selbstbestimmtes Sterben*, „Recht der Medizin” 2021, Heft 2
- Kneihs B., *Verbot der Suizidhilfe verfassungswidrig. VfGH 11.12.2020, G 139/2019*, (w:) G. Baumgartner (Hrsg.), *Jahrbuch Öffentliches Recht 2021*, Wien 2021
- Kokot R., (w:) R. A. Stefański (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2020
- Lewisch P., *Quo vadis „strafbare Suizidhilfe”? Vom VfGH-Erk zur Neuregelung*, „Österreichische Juristen-Zeitung” 2021, Heft 21
- Malczewski J., *Problem z prawną kwalifikacją lekarskiej pomocy do samobójstwa (art. 151 k.k.)*, „Prokuratura i Prawo” 2008, nr 11
- Pesendorfer U., *Die neue Sterbeverfügung im Überblick*, „Interdisziplinäre Zeitschrift für Familienrecht” 2021, Heft 6
- Pöschl M., *Sterben in Würde?*, „Europäische Grundrechte-Zeitschrift” 2021, Heft 1–6
- Schmoller K., *Grenzen der Strafbarkeit bei Begleitung zur Selbsttötung*, (w:) E. Bernat, C. Grabenwarter, B. Kneihs, M. Pöschl, K. Stöger, E. Wiederin, J. Zahl (Hrsg.), *Festschrift für Christian Kopetzki*, Wien 2019
- Schmoller K., *Recht auf selbstbestimmtes Sterben – Konsequenzen der Autonomie*, „Imago Hominis” 2021
- Schmoller K., *Sterbehilfe und Autonomie – Strafrechtliche Überlegungen zum Erkenntnis des VfGH vom 11.12.2020*, „Juristische Blätter” 2021, Heft 3
- Szeroczyńska M., *Eutanazja i wspomagane samobójstwo na świecie. Studium prawno-porównawcze*, Kraków 2004